

AZ ÓCSAI LÁPÉGERESEK MADARAINAK FÉSZKELŐKÖZÖSSÉGEI

Dr. Horváth Lajos

Természettudományi Múzeum, Budapest

A Természettudományi Múzeum egyrészt mint a Művelődésügyi Minisztérium főhatósága alá tartozó intézmény, másrészt mint a Tudományos Akadémia céltámogatott kutatóhelye, hosszú távon vállalkozott arra, hogy Magyarországon a közelmúltban kijelölt nemzeti parkok állat- és növényvilágát feltárja.

A Hortobágyi Nemzeti Parkban három éven át (1974—1976) végzett kutató- és gyűjtőmunka befejeztével, 1977. évvel kezdődőleg, négy éven keresztül a Kiskunsági Nemzeti Park élővilágát kutatja. A park igazgatóságának legnagyobb megértésével és legmesszebb menő támogatásával mód nyílott arra, hogy a legfélreesebb területegységeket is bevonhassuk ebbe a munkába.

Tekintettel arra, hogy a park ornitológus természetvédelmi felügyelője, BANKOVICS ATTILA részt kíván venni a múzeum munkájának madártani részében, megállapodtunk abban, hogy a szikéseket és a homokterületeket ő vállalja, míg én a turjánosokat (láperdők és lápréteket) vizsgálom. A munka fele-fele részben való megosztása azért történt így, mert BANKOVICS hivatás-szerű, felügyeleti munkájával az általa vállalt ökoszisztémák kutatása sokkal jobban összeegyeztethető.

A turjánvidék madaraival kapcsolatos saját munkámat az Ócsa környékén elterülő lápégeresekkel kezdtem. Ennek a feladatnak az elvégzése az 1977. évet teljes egészében igénybe vette. Munkám számára nagy könnyebbséget jelentett, és ugyanakkor az eredmények értékét igen komoly mértékben fokozta az a körülmény, hogy a területet az 1952—1956 közötti évek kutatásából jól ismerem. Ez alatt az öt év alatt előbb a kis őrgébics, majd a berki tücsökmadár life history-ját kutattam, és velük párhuzamosan minden egyéb madártani adatot feljegyeztem, de mindeddig nem közöltem. Ez a körülmény most nagy hasznomra vált, mert a negyed évszázaddal (1952-től) ezelőtti adatoknak a maiakkal való egybevetése rendkívüli mértékben fokozza az újabb megfigyelésekre és adatokra épülő eredmények érdekességét.

A lápégeresek madárvilágát már korábban (1952—1956) sem pusztán az előfordulási adatok tükrében szemléltem, hanem minden esetben feljegyeztem a körülményeket — az élő és élettelen környezethez való viszonyukat —, sőt talán elsősorban a madaraknak egymáshoz való viszonyát vizsgáltam. Ez a körülmény is hozzásegített ahhoz, hogy az itteni akkori tapasztalataimat egybevetve minden korábbi ismereteimmel, az egész országra kiterjedőleg felvázolhassam madárcönológiai teóriámat a fészkelőközösségekkel kapcsolatban (HORVÁTH, 1956). Ez a munka volt az alapja az azóta megjelent számos cönológiai tárgyú dolgozatomnak (HORVÁTH, 1957, 1959, 1970 —

1971, 1973a—b, 1974), amelyeknek a jelen cikk szerves folytatása, és egyben a teória további igazolása.

Az ócsai lápégeresek madárvilágának jelen ismertetése tehát részben az ezen a területen végzett, korábbi munkám felidézése, értékelése és egybevetése a mostaniakkal, részben pedig az általam kezdeményezett ornitocönológiai szemlélet legújabb igazolása.

A madártani megfigyelések eredményeiről való beszámolás elengedhetlenné teszi a kutatási területnek földrajzi, talajtani és növényiségi felvázolását.

A kérdéses terület Budapesttől kb. 30 km-re délkeletre kezdődik, és ugyanabban az irányban, mintegy 3—4 km szélességben és 5—6 km hosszúságban nyúlik el. Ennek az átlagban véve 20 km²-es, tőzeglápos talajú területnek — az ócsai turjánvidéknek — egyötöde erdő. Bár a tüzetes vizsgálatok, illetve már a címben megadott táj tárgya kizárólag az erdővidék, mégis elengedhetetlen a közvetlenül környező, sőt néha mélyen beékelődő láprétség jellemzése.

A tőzegláprét az év nagy részében háborítatlan, ugyanis a kaszálás idejét leszámítva, ember nemigen járja a területet. Ez a zavartalanság nemcsak a rétek madaréletére van hatással, hanem a közéjük ágyazott láperdőkére is. Ettől a közvetlen és nagyon lényeges befolyásoló tényezőtől eltekintve, a láprét az erdei madarak életében is szerepet játszik, illetve egyes fajok esetében meghatározó jellegű. Ugyanis az erdei madaréletnek legalábbis egy része az erdön kívül, annak szomszédságában zajlik le. A rétek közelsége egyik-másik madárfaj táplálkozásában nagyon lényeges szerepet játszik, másrészt olyan elemek is behatolnak az erdőbe, amelyek a láprétek hiányában itt egyáltalában nem fordulnának elő.

A függőség az erdei és a réti madarélet között tehát kölcsönös, és ezért vele állandóan számolnunk kell. A két tájtípus sajátságos elrendeződése, egybefonódása erősen hozzájárult az itteni fészkelőközösségek kialakulásához. Ez akkor válik csak igazán nyilvánvalóvá, ha teljesen más jellegű, de hasonló kiterjedésű erdőterületekkel vetjük össze. Így pl. a csévharaszti erdőben (HORVÁTH, 1974) négy, a csomádi erdőben (HORVÁTH, 1973a) pedig tíz fészkelőközösség alakult ki, szemben az itteni hárommal. Annak ellenére, hogy nem szeretnék a tárgyalás menetébe olyan megjegyzést iktatni, ami inkább a végkövetkeztetésbe illene, meg kell állapítanom, hogy ennek az oka csaknem kizárólag az erdőterület környezetéből adódik. Ugyanis a csévharaszti erdővidék környéke csak kis részben láprét, egyébként szántóföld; a csomádi erdővidék környékéről pedig teljesen hiányzik a láprét, és csak szántóföldekkel határos, illetve ezek ékelődnek bele.

A földrajzi és a talajtani megjegyzéseken kívül, az ócsai égererdőről a faállomány szempontjából is csak röviden kell írni. Az erdő 90%-ban éger; nyár, fűz elenyészően kevés; kőris, szil, tölgy pedig még kevesebb. Dehát a madaréletet túlnyomórészt nem a faféleségek határozzák meg itt, hanem egyéb körülmények. Ezek közül kiemelem mint igen lényegeset, hogy egyes erdőrészekben — különösen a szárazabb talajúakban — rendkívül sok a bokor, ami a madaréletet gazdaggá és változatossá teszi. Előnyös még a madarak szempontjából, hogy az égerfák az erdő nagyobb részében idősek és magas növésűek.

A következőkben az ócsai égererdőben kimutatható fészkelőközösségek keretében ismertetem az 1977. évi megfigyeléseimen alapuló eredményeket, mindenkor összevetve az 1952—1956 közti időben gyűjtött adatokkal.

Sorrendben első a *Sylvia atricapilla* — fészkelőközösség, amelyik az ide vonatkozó, megalapozó jellegű munkámban (HORVÁTH, 1956) az I/7. sorszámút képviseli. Ebben a beosztásban a római szám a tájtípust (erdő), az arab szám pedig — ezenbélül — a költőterületen együtt fészkelő madarak közösséget jelenti. A költőterület az eredeti meghatározás szerint: vegyes, lombhullató erdők, alacsony, elszórt, bokros aljnövényzettel; különösen erdőszélek, erdei utak, ösvények, nyiladékok és tisztások közelében. Az utóbbi megkötés egyik későbbi dolgozatomban (HORVÁTH, 1959) kifejtett szegélycönózis elven alapszik. Ennek a barátkával mint vezérfajjal jellemzett fészkelőközösségnek az állandó tagja az énekes rigó (*Turdus philomelos*). Az alárendelt tagjai pedig az előfordulásuk gyakorisága szerinti sorrendben a következők: citromsármány (*Emberiza citrinella*), gerle (*Streptopelia turtur*), fekete rigó (*Turdus merula*), erdei pityer (*Anthus trivialis*), csilpecsalp füzike (*Phylloscopus collybita*), fülemüle (*Luscinia megarhynchos*), barátcinege (*Parus palustris*), vörösbecy (*Erithacus rubecula*), lappantyú (*Caprimulgus europaeus*) és kakukk (*Cuculus canorus*).

Félreértésre adna alkalmat, ha az előbbieik alapján azt hinnénk, hogy az Ócsa környéki égererdők valamennyijében egyenlő mértékben megtalálhatók a kérdéses fajok. Először is tudnunk kell azt, hogy a négy részre tagolható erdővidék (Turjáni-erdő, Nagy-erdő, „gémes” erdő, „hosszú” erdő) a talajnedvesség és az aljnövényzet szempontjából eléggé eltér egymástól. Közülük a legkevésbé „égeres” — azaz a legtöbb benne az egyéb faféleség — az ún. gémes erdő. Ez a név nem topográfiai fogalom, hanem a helybeliek elnevezése azon az alapon, hogy az erdő egyik sarkában, meglehetősen elszigetelten álló, öreg és magas nyárfákon egyik-másik évben szürke gémek fészkelnek. Ez az erdő rész áll a viszonylag legkevésbé nedves talajon, ez a leggazdagabb bokros aljnövényzetben és a legtagoltabb is. A *Sylvia atricapilla* fészkelőközösség csak itt tipikus, azaz teljes; tehát itt valamennyi tagja megtalálható. A nedvesebb talajú (Turjáni-erdő), kevésbé tagolt (Nagy-erdő) vagy a szőlők alatt hosszan elnyúló, de keskeny (ún. hosszú erdő; helyi, nem topográfiai név ez sem) erdőrészekben már több-kevesebb alárendelt faj hiányzik ebből a közösségből (pl. erdei pityer, lappantyú).

A fészkelőközösség tagjainak a népességében bekövetkezett változások szemszögéből tekintve az ide tartozó fajokat, a következőkről számolhatok be. A barátka — azaz a közösség vezéralakja — állománya lényeges csökkenést mutat. Az ötvenes évek elején és közepén a leggyakoribb fészkelőfajnak számított, és a neki megfelelő helyeken szinte lépten-nyomon fészkére akadhattam. Egyedül a „gémes” erdőben 20—25 pár fészkelte. A másik három erdőben egybevéve kb. szintén ugyanennyi. Ez a szám nagyon reális, mert nem becslés útján kaptam, hanem a fészkek tényleges megtalálásával. Ez a nagy szám csökkent 1977-ben észlelt adatok alapján 16—17 párra. Tekintettel arra, hogy a körülmények a barátka itteni fészkelése szempontjából semmit sem változtak, ennek az oka a faj számának egész elterjedési területén észlelt nagyon nagymértékű csökkenésével — feltehetően a vegyszeres növényvédelemmel — függ össze.

A cönózis állandó tagja az énekes rigó, már teljesen más képet mutat. Ez a faj az ötvenes években éppen olyan példányszámban élt itt, mint 1977-ben. Akkor is, most is a barátkához viszonyítva kis számban — 15—16 párban — fészkelte. Sajátságos, hogy ennek a fajnak az esetében a „gémes” erdő nem mutatott kiugró helyzetet; ugyanis itt — éppen úgy, úgy, mint a Nagy-erdő-

ben és a Turjáni-erdőben — 5—6 párban költött, míg a „hosszú” erdőben nem telepedett meg.

A fészkelőközösség alárendelt tagjaival kapcsolatban — a cönózisban képviselt jellegzetességük sorrendjében — azt találtam, hogy a citromsármány állománya valamit csökkent. Az ötvenes években 8—10 pár költött az egész égererdőben; most csak 6—7 pár. Ezek a „gémes” erdőben és a Nagy-erdőben telepedtek meg korábban is, most is jelezve azt, hogy a körülmények az erdővidéken tényleg nem változtak, és így a csökkenés okát — akárcsak a barátkánál — máshol kell keresnünk. Ez a magevő és télen is nálunk maradó faj — úgy látszik — nincs annyira kitéve a kemikáliák hatásának.

A következő faj, a gerle meglepetéssel szolgált, amennyiben az ötvenes évekhez viszonyítva lényeges létszámgyarapodást mutat. Korábban 4—5 párnál nem észleltem többet a költési időben; most (1977) 12—13 pár biztosan fészkelte itt. A gerlek elszaporodását más területeken (Csomád, Pilis, Hortobágy) is tapasztaltam az utóbbi években, és okát — bár kissé bizonytalanul — a kiterjedt természetvédelemben látom.

A fekete rigó régen is ritka volt itt (3—4 pár), most pedig csak 1—2 pár akad. A változás nem lényeges, de mindenképpen erősíti azokat a máshol szerzett tapasztalatokat, hogy ez a faj egyre erősebben urbanizálódik és „vad” állománya országszerte csökkenőben van.

Az erdei pityer számára nem sok az alkalmas hely a lépégeresben, ezért korábban is, most is nagyon gyér fészkelő. Állománya állandónak vehető. Csak a „gémes” erdőben és a „hosszú” erdőben költött, illetve költ ma is 1—2 párban.

A következő öt faj (csilpesalp füzike, fülemüle, barátcinege, vörösbegy, lappantyú) mindenkor ritka, elszórt fészkelő volt itt, illetve ma is az. Az a gyér állomány, amelyet ezek a madarak képviselnek, nem alkalmas sem ökológiai, sem cönológiai változások regisztrálására.

A fészkelőközösség utolsó faja, a kakukk, azért került itt, Ócsán is, de a cönózis eredeti jellemzésében is az utolsó helyre, mert az ide tartozó fajok tulajdonképpen nem bizonyultak dajkamadárnak. Ez szinte teljes biztonsággal állítható, hiszen csaknem valamennyi fészket megtaláltam, amire hivatkoztam, de kakukktojás egyikben sem volt. Elméletileg azonban lehet, hiszen köztudomású, hogy a barátka és a vörösbegy a legkedveltebb dajkamadara a kakukknak nálunk Magyarországon, legalábbis erdőben. A kakukk nem is ritka az égererdőben, de — úgy látszik — nem az erdei fészkelőket keresi fel, hanem a láprétek madarait. Ez azonban már kívül esik a jelen dolgozat tárgykerén. Ezzel szemben a kakukk viszonylag gyakori előfordulása az erdőben megkívánta a megemlítését még akkor is, ha a fészkelőközösségek szemszögéből vizsgáltam az itteni madárvilágot, amelynek a kakukk semmi esetre sem bizonyult tagjának.

Sorrendben második a *Locustella fluviatilis* — fészkelőközösség, amelyik az alapvető munkámban (HORVÁTH, 1956) az I/8. sorszámú. A közösség fészkelőterületének leírása az eredeti meghatározás szerint: aljnövényzetben gazdag láperdők, lápligetek, folyami árterek galériaerdői. A berki tücsökmadárral mint vezérfajjal jellemzett fészkelőközösségnek az állandó tagja a barátka (*Sylvia atricapilla*). Alárendelt tagjai a felsorolás sorrendjében csökkenő tájjelleggel és általában ugyancsak csökkenő gyakorisággal a kerti poszáta (*Sylvia borin*), a geze (*Hippolais icterina*), az erdei szürkebegy (*Prunella modularis*), a zöldike (*Chloris chloris*), a fülemüle (*Luscinia megarhyn-*

cha), a gerle (*Streptopelia turtur*), a hamvas varjú (*Corvus c. cornix*), a szürke légykapó (*Muscicapa striata*), a nagy fülemüle (*Luscinia luscinia*), az örvös galamb (*Columba palumbus*), a kis fakopáncs (*Dryobates minor*), a rövidujjú fakusz (*Certhia brachydactyla*), a kaba (*Falco subbuteo*), az egerészölyv (*Buteo buteo*), a héja (*Accipiter gentilis*), a fitisz füzike (*Phylloscopus trochilus*), a tövisszúró gébics (*Lanius collurio*) és a billegető cankó (*Tringa hypoleucos*).

Az alárendelt fajok közül három hiányzik az ócsai égererdőkből; de mindjárt megjegyzem, hogy ugyanez a három faj hiányzik a hansági égererdőkből is! Tehát a láprétekkal körülfogott láperdők éppen ebben különböznek a nedves talajú galériaerdőktől. Lássuk csak: az erdei szürkebegy gyakori fészkelője a Szigetköz és ettől lefelé eső szigetek láperdőinek, egészen a Dunakanyarig; a billegető cankó a Rába mentén és a szigetközi Duna galériaerdőiben költ; a nagy fülemüle pedig a Felső-Tisza mentén. Tehát az eredeti „tipikus”, fajlistában a láperdők és a galériaerdők madarai egyesítve vannak, mintegy ugyanannak az erdei tájtípusnak az alosztályai, amelyeknek az egybefoglalását a vezéralaknak és a cönózis állandó tagjának domináló azonossága indokolja.

Ezek után áttérek az ötvenes évek és a jelenlegi állapot egybevetésére. Talán nem is meglepő, hogy a vezéralak állományában nem történt változás, hiszen a környezeti állapotok is stabilak voltak. A berki tücsökmadár az egész égererdőnek a legdominánsabb faja. Mind a négy erdőrészletben előfordul, de a „gémes” erdőben és a Nagy-erdőben észrevehetően gyakoribb, mint a „hosszú”-erdőben és a Turjáni-erdőben. A költő párok száma fészkelési időben az éneklő és a területtartó hímek után ítélve 60—70. A fészkek megkeresése ennél a fajnál már az ötvenes években is hátrányosnak bizonyult, mert a növényzet olyan mértékű megbolygatásával jár, ami a madarak elriasztását, a fészkek pusztulását vonja maga után. Korábban két fészket csak az akkori tücsökmadár life history kutatásaim miatt kerestem meg, és az akkori tapasztalataim alapján álltam el — de csak ennél a fajnál — a fészkek tényleges megkeresésétől, amit a fészkelő egyedek számának megállapításával kapcsolatban az egyetlen biztos módszernek tartok.

A cönózis állandó tagjára, a barátkára itt is áll, amit a vele jellemzett fészkelőközösségben (I/7) már kifejtettem, azzal a megszorítással, hogy ebben a közösségben eredetileg is sokkal kisebb számban fészkeltek, mint az előzőben (ott 50 pár, itt 20 pár az ötvenes években). Ma (1977) 5—6 pár csak az állomány, ami az előbbi (*Sylvia atricapilla* közösségnél kifejtett) érvelésemet még inkább valószínűsíti.

A jelen cönózis alárendelt fajait nem tárgyalom egyenként, mert ezzel elkerülhetetlen ismétlésekbe esnék, hanem inkább két csoportba osztom őket. Az egyikbe azokat a fajokat veszem, amelyeknek az állománya nagyjából azonos maradt az eltelt negyed évszázad alatt, a másikba pedig azokat, amelyeknél lényeges változást észleltem. Azonos az állományuk a következőknek: kerti poszáta (7—8 pár), geze (4—5 pár), zöldike (10—12 pár), fülemüle (5—6 pár), szürke légykapó (3—4 pár), kis fakopáncs (1—2 pár). Megszaporodtak a következők: gerle (5-ről 15-re), hamvas varjú (3-ról 6-ra), örvös galamb (2-ről 5-re), rövidujjú fakusz (3-ról 8-ra; valószínű, hogy a fák öregedésével javultak a fészkelési lehetőségek), kaba (1-ről 2-re), egerészölyv (1-ről 3-ra), héja (1-ről 3-ra). Az utóbbi három faj számának a növekedése a ragadozómadár-védelemmel függ össze! Végül két faj száma csökkent: fitisz füzike (3-ról 1-re), tövisszúró gébics (16-ról 5-re).

Talán jobban kíváncsnak a következő és egyben utolsó cönózis tárgyalása után ez a megjegyzés, mégis — a félreértések elkerülése végett — már most megállapítom, hogy az eddig tárgyalt két cönózis bár ugyanabban az égererdő komplexumban (erdő ökoszisztémában) él, mégis sajátos módon elszigetelődik egymástól, szinte majdnem annyira, mint a láperdő a láprét-től. Érintkezési áthatások persze azért vannak (barátka, gerle, fülemüle), de ezek esetében is nagyon szembetűnő a gyakorisági különbség. Ilyen gyenge áthatások vannak — természetesen — az erdő—rét között is, ha közvetlenül érintkeznek, és megvan a fizikai lehetősége a fészkelésnek mind a két helyen (pl. hamvas varjú — réti fán, tövisszűrő gébics — réti bokron, gerle — réti bokron, örvös galamb — réti fán, kaba — réti fán).

Sorrendünkben a harmadik a *Buteo buteo* fészkelőközösség, amelyik az előbb idézett dolgozatomban (HORVÁTH, 1956) az I/9. sorszámot kapta. A cönózis fészkelőterületének rövid jellemzése: síksági lépégeresek és hegyvidéki, öreg bükkösök. Amint látjuk, alapjában két eltérő arculatú erdővidéket fog egybe az egerészölyvvel mint vezéralakkal, és a héjával mint állandó taggal meghatározott cönózis. Kétségtelen, hogy ezen a két fajon kívül a cönózisnak még számos tagja él mind a két erdőféleségben, mégis találunk majd itt olyan fajokat, amelyek vagy csak az egyikben, vagy csak a másikban fordulnak elő, legalábbis nálunk, Magyarországon. Aztán vannak olyan fajok, amelyeknek a jelenléte az erdő kiterjedésének és földrajzi helyének a függvénye. De lássuk konkrétan: az ócsai lépégeresekben a barna kánya (*Milvus migrans*), a szürke gém (*Ardea cinerea*), a hamvas varjú (*Corvus c. cornix*) és a mezei veréb (*Passer montanus*) van csak meg a vezéralak és az állandó faj mellett, míg a nagy ragadozók és általában a nagy testű madarak (fekete gólya, buhu) hiányoznak — szemben a hansági égererdőkkel — az erdők csekélysége, az emberi településekhez való közelsége és a környező lépérek kis kiterjedése miatt.

Ilyen megkötések után az ócsai égeresekben várható, alárendelt cönózis-tagok fontossági (jellegzetességi) sorrendben a következők: barna kánya, mezei veréb, szürke gém, hamvas varjú és erdei szalonka (*Scolopax rusticola*). A barna kánya — ez a folyami galériaerdőknek (Duna, Tisza) olyan jellegzetes és gyakori madara — a lépégeresekben jelen van ugyan, de csak kis számban. Sajátos véletlennek látszik, hogy az ócsai égererdőkben is (Nagy-erdő) és a hansági lépégeresekben is (Kapunvári-éger) csak egy párban fészkel. A szürke gém megint csak a Hanságot juttatja eszünkbe, mert ott is és itt, Ócsa környékén is egy-egy kis létszámú (8—10 fészek) telepe van (a Hanságban a Csíkos-éger keleti szélén; Ócsán a „gemes” erdőnek ugyancsak a keleti részében). A mezei veréb a nagyobb ragadozók fészkeinek oldalán üt tanyát, és mindkét (Ócsa, Hanság) lépégeresben megtalálható. A hamvas varjú nem erdei faj, de az égerlápok szélső fáin gyakran rak fészket, különösen akkor, ha a környező réteken kevés az alkalmas fa. Így Ócsa környékén mind a négy erdőrészleg szélén megtalálható néhány párban. Különösen a Turjáni-erdő és a Nagy-erdő nyugati részében gyakori. Az erdei szalonka rendszeresen megjelenik az ócsai égeresekben, de fészkelésre csak ritkán marad vissza egy-egy pár BALATONI FARKAS J., 1931—1934; VÖNÖCZKY SCHENK J., 1943); magam sem korábban (1952—1956), sem 1977-ben nem észleltem költési időben.

A három tárgyalt fészkelőközösség csaknem valamennyi, itteni költőfajt magába foglalja. A következő hat faj az ócsai erdővidék olyan részeiben

volt megtalálható, amelyek száraz talajúak és nem égerfák alkotják. Ezek közül a fiatal erdőrészekben találtam fészkelve a karvalyt (*Accipiter nisus*), a sárga rigót (*Oriolus oriolus*) és a tengelicet (*Carduelis carduelis*); az öreg erdőrészekben pedig az erdei pintyet (*Fringilla coelebs*), a széncinegét (*Parus major*) és a sisegő füzikét (*Phylloscopus sibilatrix*). Negyed századdal korábban és 1977-ben egyformán csak az erdei pinyt fészkelte számottevő párban (6—8). Negyed százada két karvalypárt találtam rendszeresen, most három pár fészkelése vehető biztosra, ami a ragadozómadár-védelemnek tudható be.

Amit eddig leírtam, az a fészkelőfajokra vonatkozott; a faunakép azonban nem lenne teljes, ha az erdőben ősztől tavaszig megforduló fajokról nem tennék említést. Ezek: szajkó (*Garrulus glandarius*), meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*), csíz (*Carduelis spinus*), süvöltő (*Pyrrhua pyrrhua*), erdei pacsirta (*Lullula arborea*), csúszka (*Sitta europaea*), kék cinege (*Parus caeruleus*), barátcinege (*Parus palustris*), őszapó (*Aegithalos caudatus*), csilpcsalp füzike (*Phylloscopus collybita*), fenyőrigó (*Turdus pilaris*), kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*), ökörszem (*Troglodytes troglodytes*), szürke küllő (*Picus canus*) és nyaktekeres (*Jynx torquilla*).

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy az ócsai lépégeres madarainak fészkelőközösségei állandóak, azaz új fészkelőfaj nem lépett be a közösségbe, és nem is maradt el onnan az elmúlt negyed évszázad alatt. Még azt is fontos megjegyezni, hogy az alárendelt fajok fontossági sorrendje (a tájra jellemző voltuk rangsora) sem változott, ami még csak fokozza a cönózis stabilitását. Ami változott a hosszú idő alatt, az nem annyira a helyi viszonyok kismérvű átalakulásával (a száraz talajú erdőrészek kiterjedtebbek lettek) függ össze, hanem inkább a kérdéses fajokat befolyásoló általános hatásokkal magyarázható. Így a barátka erős megfogyatkozása a faj létszámában mindenütt tapasztalható nagy apadás következménye, viszont egyes ragadozó madarak elszaporodása a vonatkozó természetvédelmi törvények hatásának tudható be. Nagy tévedés lenne a ragadozó madarak elszaporodását összefüggésbe hozni a barátkák megfogyatkozásával. A kismérvű változást — a talaj szárazabbá válását — a fitisz füzike állományának csökkenése és a sisegő füzikék számának növekedése jelzi némileg. A vizsgálatból még az is kitűnik, hogy egy erdő avifaunáját nem egyedül az erdő jellege (a fák kora, a fajösszetétel, a földrajzi fekvés, az erdő zárt vagy nyílt volta, bokros és dudvás aljnövényzetben való gazdagsága vagy szegénysége) határozza meg, hanem a talaja és nagymértékben a környezete is. A környezet pedig itt szinte változatlan maradt.

A leírtak alapján a teljes ócsai lépégeresben 42 madárfaj fordul meg rendszeresen, és ezek közül 28 faj fészkel, 14 pedig őszi—tavaszi átvonuló és téli vendég. Ez a viszonylag csekély szám abból a körülményből adódik, hogy a listára nem vettem föl azokat a fajokat, amelyeknek az egyedei néha-néha a környező láprétekről vagy kissé távolabbi helyekről ide vetődnek, vagy egyik-másik kisebb erdőrészlet fölött átrepülnek.

Irodalom

- Balaton J. (1931—1934): Az erdei szalonka fészkelése az Alföldön. Aquila. 38—41. 356. p.
Balogh J. (1953): A zoocönológia alapjai. Grundzüge der Zoözoologie. Budapest. 248 pp.
Balogh, J. (1958): Lebensgemeinschaften der Landtiere. Budapest. 560 pp.
Dice, Lee R. (1952): Natural Communities. Ann Arbor. 547 pp.

- Horváth, L. (1956):* Communities of Breeding Birds in Hungary. Acta Zool. Hung. 2. Fasc. 4. 319—331. p.
- Horváth, L. (1957):* Avifaunistic and Ecological Conditions of the Peat Bog Region between the Danube and the Tisza. Acta Zool. Hung. 3. Fasc. 4. 233—244. p.
- Horváth L. (1959):* A szegélycönózis elve a madarak fészkelőközösségében. The Principle of Marginal Coenoses in the Nidifying Communities of Birds. Vertebr. Hung. 1. Fasc. 1. 49—57. p.
- Horváth L. (1970—1971):* A csévharaszti erdővidék madárvilágában bekövetkezett változások az elmúlt 30 év alatt. Vertebr. Hung. 12. 37—49. p.
- Horváth L. (1973a):* A Csomád—Göd közti dombvidék madarainak ökológiai és cönológiai viszonyai. Vertebr. Hung. 14. 23—40. p.
- Horváth L. (1973b):* A Tapolcai-medence madárvilágának összehasonlító cönológiai és ökológiai vizsgálata. Veszprém megyei múzeumok közleményei. 12. 539—563. p.
- Horváth L. (1974):* A csévharaszti erdővidék madárvilágában bekövetkezett változások az elmúlt harminc év alatt. — Abstracta Botanica. 2. 95—106. p.
- Tischler, W. (1955):* Synökologie der Landtiere. Stuttgart. 404 pp.
- Vönöczky Schenk J. (1943):* Az erdei szalonka fészkelőterületei a történelmi Magyarországon. Aquila. 50. 310—313. p.

Communities of Breeding Birds in Alderwoods at Ócsa (near Budapest, Hungary)

By Dr. L. Horváth

Hungarian Natural History Museum, Budapest

The author wrought on birds of the alderwoods at the village Ócsa, in the near of the Hungarian capital. The data of its former (1952—1956) investigations were compared with the new ones (1977) and was found environmental factors and breeding communities of birds unchanged under past 25 years. There were and are three breeding communities in this woodland, namely the Blackcap-, the River Warbler-, and the Buzzard-community. The change of some nesting pairs is due to reasons independent of this place. 42 different species of birds live in the alderwoods; out of them 28 breed there, and only 14 ones were transition migrants or winter visitors. Consequently, unchanged environmental factors (moisture of soil, extention of neighbouring peatbogs, undisturbed forests) make unchanged live of birds sure.

Authors Adress:
Dr. L. Horváth
Budapest—Ungarn
H—1088 Nat. Hist. Museum